

Otázky k zápočtovému pohovoru z předmětu „Mezní situace a problém životního smyslu“

I. Člověk v mezních situacích

1. Proč jsou mezní situace „antinomické“? V jakém smyslu jsou mezní situace ambivalentní a jak to souvisí s vícevrstevnatostí lidského Já? Jaké jsou základní dimenze lidského Já podle Jasperse? Vysvětlete pojmy „pobývání“, „vědomí vůbec“, „duch“ a „existence“. Jaké jsou podle Jasperse základní způsoby bytí? Jaký je vztah mezi bytím, jímž jsme my, a bytím, jímž nejsme my? Jaký je vztah existence a transcendence?

2. Vyočte pojem situace obecně. Pro jaké roviny lidského Já jsou situace primárně dány? Jakým způsobem a do jaké míry lze situace poznávat a proměňovat? Objasněte pojem „mezní situace“. Vyočte, čím se „mezní situace“ liší od běžných situací. Uveďte základní typy mezních situací. Co znamenají mezní situace pro pobývání a vědomí vůbec? Jaký postoj k mezním situacím zaujímá existence a jaký význam pro ni tyto situace mají? Jak souvisí mezní situace s problematikou autenticity, resp. stávání se sebou? Jak souvisí mezní situace se vztahem existence k transcendenci?

II. Smrt a problém jejího smyslu

3. Vysvětlete, v jakém smyslu je smrt pro Jasperse jednou z mezních situací. Jaký postoj podle Jasperse zaujímá ke smrti pobývání a vědomí vůbec? Jaký postoj ke smrti zaujímá existence? V jakém smyslu je mezní situací smrt druhého? Jakou roli v zakoušení smrti druhého hraje existenciální komunikace? Jaký může mít smrt druhého význam pro existenci? V jakém smyslu je mezní situací naše vlastní smrt? Jak si lze osvojit vlastní smrt a v čem může mít vztah k vlastní smrti pozitivní smysl pro existenci? Jakou roli hraje smrt v poměru existence k transcendenci? Jak chápe Jaspers dvojí úzkost z nebytí a jaký je jejich vzájemný vztah?

4. Vysvětlete Heideggerovy pojmy „pobyt“ a „existence“. Co je základním určením (bytností) pobytu? Jak souvisí vztah pobytu k možnostem s autentickým a neautentickým způsobem bytí? Co jsou existenciály a jak se liší od kategorií? Vysvětlete pojmy „rozvrh“, „rozumění“, „vrženost“, „rozpoložení“ a „bytí u“. Jak souvisí neautentické bytí pobytu se spolubytím? Co je neosobní „ono se“ a jak vzniká? Jak dochází k nadvládě neosobního „ono se“? Jak je možný přechod od neautentického k autentickému bytí pobytu?

5. Jak souvisí smrt s „necelostí“ a „celostí“ pobytu? Co Heidegger rozumí „existenciálním pojmem smrti“? Uveďte a vysvětlete pět základních charakteristik smrti. Co znamená, že je pobyt „bytím k smrti“? Jak souvisí „bytí k smrti“ s bytostnými rysy pobytu (existenciály)? Jakou roli hrají konečnost a smrt pro autentické bytí pobytu? Jaký je poměr neosobního „ono se“ ke smrti? Jakou roli má úzkost ve vztahu pobytu ke smrti? Co Heidegger rozumí „odhodlaností“? V jakém smyslu je Heideggerova filosofie filosofií „radikální konečnosti“?

6. Vysvětlete pojmy „osoba“ a „personalizace“ podle P. L. Landsberga. Jaký je vztah mezi osobou a tělesně-organickou stránkou člověka? Jak souvisí zkušenost smrti s personalizací a osobní jedinečností? Co je podle Landsberga výchozí zkušeností smrti? Jak souvisí zkušenost smrti s personální láskou? Jak Landsberg popisuje zkušenost se smrtí druhého? Co je důvodem bolesti ze smrti druhého? Jak může zkušenost smrti proměnit osobu? Odkud se bere vědomí o nevyhnutelnosti vlastní smrti? Jak souvisí smrt s organickou a personální stránkou lidské existence? Co je podle Landsberga zdrojem úzkosti ze smrti? Jaká je podle něj základní orientace lidské osoby? Jakou roli v životě osoby hraje naděje? Co z toho lze vyvodit pro otázku posmrtné existence? V čem se Landsberg kriticky vymezuje vůči Heideggerovi?

7. Jak podle V. E. Frankla souvisí otázka po smyslu života s otázkou smyslu smrti? Jaký je vztah mezi životním smyslem a smrtí? Proč podle Frankla nemůže smrt zpochybnit smysl života? Proč je konečnost konstitutivní pro smysl lidské existence? Z čeho podle Frankla lidský život vposled čerpá svůj smysl? Jak chápe vztah života a smyslu E. Tugendhat? Co je podle něj zdrojem obavy ze smrti? Jak smrt a obava ze smrti souvisejí s otázkou smysluplnosti života? Jakou roli v tom hraje vědomí blízkosti smrti? Za jakých okolností lze být podle Tugendhata

smířen se smrtí? Jak podle C. G. Junga souvisí postoj ke smrti s individuálním procesem? Jak se smysl života a smrti jeví v různých fázích lidského života? Jak souvisí strach ze života se strachem ze smrti? V jakém smyslu může být smrt naplněním života?

III. Utrpení a problém jeho smyslu

8. V jakém smyslu je podle Jasperse utrpení mezní situací? V jakých faktických podobách utrpení vystupuje? Co utrpení znamená pro pobývání a jaký postoj k němu pobývání zaujímá? Jaký je autentický postoj k mezní situaci utrpení? Jaký význam může mít utrpení pro existenci? Jak podle G. Marcela souvisí postoj k utrpení s otázkou smyslu či nesmyslu? Jakým způsobem lze podle něj dát vlastnímu utrpení smysl? Jak souvisí postoj k utrpení se vztahem k druhým? Jaké postoje lze zaujmout k utrpení podle Frankla. Jak tyto postoje souvisí s různými „hodnotovými možnostmi“? Co jsou „postojové hodnoty“ a jak souvisejí se schopností nést utrpení? Jak Frankl charakterizuje *homo patiens* a jak se podle něj liší od *homo faber*? Z čeho podle Frankla pramení neschopnost moderního člověka přijmout utrpení? Jak chápe Frankl vztah utrpení a životního smyslu? Jakou pozitivní funkci může mít utrpení pro lidskou osobu, resp. existenci? Jak lze podle Frankla transformovat utrpení a udělit mu smysl?

IV. Mezní situace boje: Člověk a válka

9. Jak se podle Jasperse liší mezní situace boje (a viny) od ostatních mezních situací? Jaké podoby boje Jaspers rozlišuje? Jak souvisí boj s pobýváním a jeho požadavky? Jak charakterizuje Jaspers násilný boj? Co znamená násilí pro lidský řád? Jak podle Jasperse souvisí boj s obětí? Jakým způsobem civilizované společnosti omezují boj a násilí a jak se v tom opět ukazuje nevyhnutelnost boje? V jakém smyslu je bojem existenciální komunikace? Jakými způsoby dochází k zastírání mezní situace boje? Jaký je náležitý postoj k mezní situaci boje? Jakým extrémům je přitom třeba se vyhnout?

10. Jak Sartre popisuje vztah člověka a války? Co znamená „bytí-ve-válce“? Za jakých okolností lze odmítat válku? Co znamená „bytí-pro-válku“ a co z toho vyplývá pro postoj člověka k válce? Jaká „zmírňování“ se podle Jasperse uplatňovala v tradičních válkách? Čím se podle něj naopak vyznačují moderní války? S čím souvisí ztráta zmírňujících mezí v moderních válečných konfliktech? Proč Jan Patočka charakterizuje 20. stol. jako válku? Jaký přístup ke skutečnosti se podle něj ve válkách 20. stol. manifestuje? V jakém smyslu je „vědecko-technické porozumění jsoucnu“ formou sebeodcizení člověka? V čem podle Patočky spočívá původ absence všech zábran typické pro moderní války? Co Patočka rozumí „otřesen frontou“ a v jakém smyslu se podle něj tato zkušenost může stát bodem obratu? Jak tato zkušenost souvisí se svobodou? Co znamená „solidarita otřesených“?

V. Otázka viny

11. V jakém smyslu je mezní situací vina? Uveďte základní druhy viny, jak je rozlišuje Jaspers v *Otázce viny*. Podle jakých tří hledisek jsou tyto druhy viny charakterizovány? Charakterizujte podrobně jednotlivé druhy viny. Jaká vina je kolektivní a na čem se tato kolektivní vina/odpovědnost zakládá? Jaké lze a nelze z této viny/odpovědnosti vyvozovat důsledky? Kdo je oprávněn vznášet obvinění a výčitky a jaké jsou jejich meze? Vysvětlete vnitřní souvislost mezi jednotlivými druhy viny.

12. Vyložte Ricœurovu kritiku Jaspersovy klasifikace druhů viny. Jakým způsobem řeší Ricœur vztah morální a kriminální viny? Jak koriguje Jaspersovo pojetí politické viny? Jak Ricœur reinterpretuje Jaspersovu kategorii „metafyzické viny“? Jak koriguje Jaspersovo pojetí politické viny Hannah Arendtová? Jak by podle ní mělo vypadat pozitivní vyjádření politické vůle vůči obětem? Jak Jaspers později koriguje své pojetí kriminální viny vzhledem ke zločinu genocidy? Co podle Arendtové a Jasperse znamenají „zločiny proti lidstvu“ a jak by měly být souzeny? Co Arendtová rozumí „universální odpovědností“ a jak to souvisí s ideou lidstva? Jak Arendtová chápe rozdíl mezi vinou a odpovědností? Jaké politické důsledky podle ní vyplývají z universální odpovědnosti?

